

Тарас ГОЛОТА, асп.

ORCID ID: 0009-0009-4767-0937

e-mail: targolus@gmail.com

Київський національний університет імені Тараса Шевченка,

Київ, Україна

МОВНІ ЗАСОБИ МАНІПУЛЯТИВНОЇ РИТОРИКИ В ТЕКСТАХ УКРАЇНСЬКОМОВНИХ МЕДІАРЕСУРСІВ

Вступ. Дослідження мовних засобів маніпуляції в сучасних медіаресурсах є важливим у контексті інформаційної війни та глобальної цифровізації. Специфіка сучасної ситуації полягає в тому, що медіа виконують не лише інформативну, а й упливову функцію. Попри те, що у часи повномасштабної війни цілковито об'єктивне й емоційно нейтральне висвітлення подій часто неможливе, необхідно намагатись уникати оцінних суджень і слів із негативною конотацією. Нині українські медіаресурси змагаються за лідерство у відвідуваності, тому дедалі частіше вдаються до маніпулятивних заголовків, що дає матеріал для лінгвістичного дослідження засобів упливу.

Методи. Використано метод лінгвістичного аналізу для ідентифікації маніпулятивних прийомів і оцінки їх упливу на аудиторію. Зазначеним методом проаналізовано 250 статей із трьох популярних медіаресурсів: "Obozrevatel" (95 статей, 23750 слововживань), "Знай.UA" (120 статей, 34200 слововживань) та "Апостроф" (35 статей, 26250 слововживань).

Результати. У досліджених медіаресурсах 34,74 % матеріалів "Obozrevatel", 33,33 % статей "Знай.UA" та 40 % контенту "Апостроф" містять елементи маніпуляції. Виокремлено маніпулятивні мовні засоби, які активно використовувані у сучасних електронних медіаресурсах для впливу на свідомість реципієнтів. Визначено такі лінгвістичні прийоми маніпуляції, як метафоризація, гіперболізація та використання емоційно забарвлених лексем і дисфемізмів, а також позалінгвістичні засоби – викривлення фактів, посилення на авторитети та надмірне використання статистичних відомостей. Окрему увагу приділено емоційно забарвленій лексичі, яка підвищує рівень тривоги в аудиторії та впливає на суспільне сприйняття важливих подій.

Висновки. *Результати дослідження можуть бути використані для поліпшення медіаграмотності та посилення інформаційної безпеки в українському суспільстві. Вивчення маніпулятивних засобів дозволяє розробити та вдосконалити освітні програми, спрямовані на формування критичного мислення й аналізу медіаконтенту, що є особливо актуальним в умовах війни.*

Ключові слова: *мовна маніпуляція в текстах медіаресурсів, лінгвістичні засоби маніпуляції, риторичні мовні засоби масмедіа.*

Вступ

Аналіз мовних засобів маніпуляції в сучасних електронних медіаресурсах передбачає визначення конкретних мовних засобів, використовуваних для впливу на свідомість аудиторії. Проблема полягає у виявленні й аналізі засобів, які сприяють поширенню дезінформації. Такий підхід дає змогу чітко визначити, яким чином мова стає інструментом маніпуляції і які саме засоби ефективно використовують для створення певного емоційного впливу. Актуальність вивчення маніпулятивного контенту в електронних медіа зростає в умовах глобальної цифровізації, ускладнених інформаційною війною, яка змінює принцип споживання новин реципієнтами. Сучасні медіаресурси не лише інформують, а й активно впливають на формування суспільних наративів.

Український інформаційний простір, особливо під час війни, є надзвичайно вразливим до маніпуляцій, оскільки рівень довіри до медіа залишається високим. Ситуація ускладнена використанням таких мовних і позамовних засобів впливу, як емоційно забарвлена лексика, риторичні запитання, подані як факти припущення та дисфемізмів. Маніпуляція у ЗМІ здатна викривлювати суспільне сприйняття критичних подій, формуючи однобічну оцінку. Вивчення мовних засобів маніпуляції, що включає аналіз лексичних, синтаксичних та прагматичних прийомів, дозволяє не лише виявити механізми впливу, а й розробити рекомендації для підвищення медіаграмотності. Глибокий структурний аналіз змісту дає змогу ідентифікувати неочевидні механізми впливу. Лише методологічно обґрунтований підхід до деконструкції текстів розкриває спосіб, у який навіть прості конструкції (як-от повтори) можуть ефективно

навіювати певні ідеї, змінюючи поведінкові звички аудиторії (Kaplan, Moll, & Violante, 2018). Таким чином, дослідження мовних прийомів у сучасних медіа є значущим для зміцнення інформаційної безпеки, особливо в умовах війни.

Існує значна кількість прийомів, пов'язаних із використанням значень мовних виразів, застосовуваних для представлення подій у вигідному світлі відповідно до інтересів окремих осіб, соціальних чи політичних груп. У сучасних медіаресурсах поширеним є прийом зміни конотації виразу шляхом використання евфемізмів та дисфемізмів. За авторським робочим визначенням, евфемізми – це нейтрально або позитивно марковані слова та вислови, ужиті з метою приховати (упустити), замаскувати (видати за щось інше) або пом'якшити суть повідомлення. Дисфемізми визначаємо як грубі, вульгарні та/або негативно забарвлені слова, ужиті на заміну нейтральним із метою емоційного посилення тексту.

Евфемізми та дисфемізми виникають через прагнення мовця замінити нейтральні вирази на експресивні, які краще відображають його ставлення до висловлюваного. Такі мовні засоби допомагають створити потрібний емоційний уплив на аудиторію, формуючи бажане сприйняття поданої інформації. Так, на думку О. Садовець, "Дисфемізми та евфемізми як оказіональні заміни одних слів іншими мають відмінні функції. Евфемізми вживають з метою викривлення чи маскування справжньої суті позначуваного, в той час як дисфемізми нічого не маскують, а експресивно, в оригінальній формі виражають негативне ставлення автора до позначуваного" (Садовець, 2018).

Від прозорості медіаресурсів та рівня грамотності українців за останні роки залежить стан інформаційної безпеки суспільства загалом. Тому звертаємося до соціологічних досліджень зазначених показників. За результатами щорічного дослідження прозорості онлайн-медіа, проведеного Інститутом масової інформації (ІМІ), у 2022 році лише 38 % українських медіа можна було вважати переважно прозорими (Інститут масової інформації, 2023). У першому кварталі 2022 року ІМІ відзначив, що внаслідок війни трафік окремих українських медіа збільшився на 300 %. Лідером переглядів стала "Українська правда"

з середнім показником у 136 млн переглядів щомісяця, а у першому кварталі 2022 року найвищий показник був у медіа-ресурсу "Цензор" – 41,2 млн (Інститут масової інформації, 2023). Однак уміст цих медіаресурсів не став матеріалом дослідження через занадто велику кількість опублікованих матеріалів та їх неоднорідність.

Дослідження 2024 року від Детектор медіа вказало на значні зміни в індексі медіаграмотності українців за цей рік. Частка респондентів із рівнем освіти, вищим за середній, скоротилась із 81 % до 76 %, що свідчить про регрес, оскільки у період із 2020 по 2022 рік цей показник демонстрував зростання з 55 % до 81 %. Частка українців, які здійснюють перевірку інформації на достовірність, зросла з 24 % до 33 %. Водночас кількість тих, хто ніколи не перевіряє якість контенту, зменшилась із 31 % до 26 %. Із метою перевірки інформації 66 % опитаних шукають підтвердження в інших медіа, 29 % оцінюють надійність джерела, а 25 % звертаються до першоджерела (Детектор медіа, 2024).

Мета статті полягає в аналізі інформаційного наповнення трьох українськомовних медіаресурсів – "Obozrevatel", "Знай.UA" та "Апостроф" – із акцентом на виявлення мовних засобів маніпуляції, які сприяють емоційному виснаженню суспільства. Особливу увагу приділено ідентифікації риторичних прийомів, як-от апеляція до страху, узагальнення, гіперболізація та емоційно забарвлена лексика, із метою формування суспільних наративів і маніпуляції емоціями аудиторії.

Методи

Методи дослідження включають лінгвістичний аналіз текстів для ідентифікації лексичних, синтаксичних та прагматичних прийомів, використаних для маніпуляції емоціями аудиторії. Застосовані кількісні підходи для обчислення частотності ключових маркерів впливу, як-от емоційно забарвлена лексика, риторичні запитання та використання евфемізмів і дисфемізмів.

Результати

У ресурсі "Obozrevatel" було досліджено 95 статей загальним обсягом понад 23 750 слововживань. Для опрацювання медіаресурсу "Знай.UA" було обрано 120 статей загальним обсягом понад 34 200 слововживань. 35 статей (понад 26 250 слово-

вживань) із електронного видання "Апостроф" також було опрацьовано на предмет маніпулятивного вмісту. У межах дослідження проаналізовано 250 статей, опублікованих у період із 01.06.2024 по 05.10.2024 на таких медіаресурсах, як "Obozrevatel", "Знай.UA" та "Апостроф". Загальний обсяг опрацьованого матеріалу склав близько 84 200 слововживань.

Саме цей період було обрано з метою проаналізувати вміст маніпулятивних повідомлень у текстах популярних українськомовних медіаресурсів на початку дії Закону України "Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію" (червень-липень 2024-го року) та інформаційної кампанії у ЗМІ щодо можливих перемовин із Російською Федерацією на тлі очікуваних президентських виборів у США (з серпня до середини листопада 2024-го року).

Аналіз мовних засобів маніпуляції у статтях із вебсайту "Obozrevatel" виявив застосування низки риторичних прийомів, спрямованих на створення емоційного впливу на аудиторію. Так, у статті "Блінкен та Леммі привезли до Києва «далекобійний компроміс»: що треба знати про «прагматичний мирний план»" (Сохар, 2024) помітно використання метафор, які посилюють драматичний ефект: *"ліцензію ЗСУ на полювання в путінських територіальних угіддях"* – полювання (слово, ужите в переносному значенні) надає військовим діям додаткового агресивного забарвлення, підсилюючи негативну конотацію. Також словосполучення *"прагматичний мирний план"* в іронічному контексті навіює реципієнтові сумніви щодо дієвості запропонованого рішення, оскільки тут також використані лапки як прийом дискредитації написаного.

У статті М. Княжицького про "Міністерство повернення українців" відзначаємо використання узагальнень та емоційно забарвлених фраз: *"дуже скоро стануть помітними на Заході"* (Княжицький, 2024) – це узагальнене припущення без емпіричної бази, яке слугує маніпуляцією очікуваннями аудиторії. Формулювання *"Міністерство повернення українців"* ужите з негативним підтекстом, що підкреслює уявну примусовість дій, формуючи негативне ставлення до влади. У матеріалі надані статистичні відомості: *"Лише з початку 2024 року з України*

додатково виїхало ще 400 тисяч українців. Якщо досі лишилися вдома, то значить їх не налякала російська армія, але якщо таки поїхали, то може боятися безпомічності української влади?" Надмірне використання такої інформації без достатнього пояснення або контексту створює емоційний тиск і впливає на сприйняття, акцентуючи увагу на проблемі демографічної кризи.

У статті "Вирішиться дуже швидко: НАТО в обмін на території або без НАТО, але із зброєю, що їх поверне" (Кірш, 2024) автор застосовує апеляцію до страху та створення безальтернативного сценарію. Вислів *"довга кривава війна без РЕАЛЬНОЇ зброї"* передбачає емоційний тиск на реципієнта, викликаючи страх перед можливими наслідками. Фраза *"якщо домовитись на таких засадах не вийде"* натякає на безвихідність ситуації, обмежуючи можливість вибору, що є маніпулятивним прийомом.

Стаття "Війна з Україною – перший крок Путіна. Європа мусить визначити, чи будуть наступні кроки" (Каспрук, 2024) демонструє використання чітких маніпулятивних мовних прийомів, націлених на формування упередженої думки у читача. Наприклад, риторичне запитання *"То чи не може вийти так, що Трамп спробує розв'язувати питання війни Росії в Україні одноосібно з Путіним?"* створює уявлення про можливу змову, хоча фактичні докази для підтвердження цієї тези відсутні. Інший приклад – твердження *"Дональд Трамп 7 листопада вже розмовляв з Путіним, але це було чомусь приховано від світової громадськості"*, у якому автор використовує натяк на приховані дії для формування недовіри до політика, не надаючи конкретної аргументації. Емоційно забарвлені вислови, як-от *"вторгнення орд російських варварів"*, мають на меті не тільки передати негативну оцінку, а й викликати емоційний відгук, що заважає критичному аналізу. Окрім того, абсолютизоване твердження *"Сполучені Штати сигналізують, що вже майже готові розділити світ на три сфери впливу з тоталітарними правителями"* подане як незаперечний факт, хоча автор не наводить жодних підтверджень. Усі ці прийоми вказують на навмисну маніпуляцію аудиторією з використанням мови для впливу на емоції та підсвідомі реакції реципієнта.

Текст статті "Трамп випадково показав своє справжнє ставлення до Путіна: одна стара деталь розкрила правду" (Шевчук, 2024) було проаналізовано на предмет формування у читача конкретного ставлення до Дональда Трампа та його дій. Одним із ключових засобів є риторичні конструкції, як у випадку з висловлюванням: *"Натомість, за якими з цих висловлювань – справжній Трамп – годі й гадати"*. Таке формулювання сприяє появі відчуття невизначеності та суперечливості, оскільки не пропонує відповіді, а натомість залишає враження про двозначність позиції політика. Також помітним є використання припущень, поданих як очевидні факти. У реченні *"численні аналітики та експерти ще до голосування констатували: Путін вірить, що Трамп допоможе йому вийти з війни з Україною"* автор підсилює твердження посиланням на експертів, імена яких не уточнює, а їхні висновки не аргументує, що створює ефект достовірності без дійсного підтвердження. Емоційно забарвлена лексика, як-от *ейфорія* в контексті реакції російських пропагандистів, формує емоційне тло і підштовхує читача до сприйняття ситуації в заданому автором контексті. Такі слова створюють негативну оцінку, навіть якщо об'єктивна критика відсутня. Важливим маніпулятивним прийомом у проаналізованій статті є також апеляція до експертної думки, використана для посилення переконливості. У тексті автор згадує думку П. Коллета, проте його висновки подані як беззаперечні, без критичного аналізу або тлумачення контексту. Вербалізація без додаткового контексту викликає у читача враження про обґрунтованість наведених тверджень, хоча справжня аргументація залишається прихованою.

Аналіз статей зі "Знай.UA" також демонструє використання низки маніпулятивних прийомів. У статті *"Україну накриє хвиля розлучень: психологи пророкують масову травму"* (Лукавенко, 2024) використано апеляцію до страху, а також узагальнення через уживання дієслова у наказовому способі *очікуйте*: *"Після війни очікуйте багато розлучень"*. Вислів *"з війни до них повертається інша людина"* створює враження невідворотності негативних змін, що підсилює почуття безнадії та тривоги, хоча, безумовно, цей вислів не є позбавленим об'єктивності. Також

тут використано прийом прогнозування без фактів, що створює відчуття невизначеності та страху. Заголовок іншої статті цього видання містить метафору *"доля міста висить на волосині"*, яка підсилює драматизм і нагнітає паніку. Окрім того, вислів *"битва за Покровськ ще не вирішена"* є прикладом емоційного впливу, що формує уявлення про ситуацію як критичну та невизначену. Подібний наратив спрямований на нагнітання негативних емоцій в аудиторії та підвищення рівня тривоги попри те, що він висвітлює справжню ситуацію.

У цитаті прем'єр-міністра України Д. Шмигала, згаданій у статті Т. Путімцевої, застосоване риторичне узагальнення *"не може бути людей, які стоять осторонь"* (Путімцева, 2024), чим автор нав'язує думку про соціальну відповідальність як єдиний можливий спосіб існування. Вислів *"воюю або працюю"* створює жорстку дихотомію, що обмежує можливості вибору, нав'язуючи стереотипи поведінки у воєнний час.

У статті *"Почнуть мобілізувати з 1 жовтня: кого чекає повістка та ВЛК"* (Лукавенко, 2024) використаний прийом апеляції до страху, що має на меті викликати негативні емоційні реакції в читачів і бажання ознайомитись із точним списком тих, *"кого чекає повістка та ВЛК"*. Уривок *"чоловіки цих професій будуть призвані з 1 жовтня"* слугує прикладом когнітивного триггеру, який активує тривожність і почуття безвиході. Формулювання *"не уникнуть призову"* підсилює ефект неминучості, що викликає відчуття втрати контролю над ситуацією та посилює емоційну вразливість реципієнта. Такий прийом ґрунтований на побоюванні втратити контроль, що є одним із ключових механізмів впливу на емоційне сприйняття інформації.

У заголовку *"Обстріли, підтримка, зневіра: грядуть дуже важкі місяці"* (Єрмоленко, 2024) використані лексеми з негативною конотацією, як-от *обстріли, зневіра, важкі місяці*, з метою миттєво викликати емоційний відгук, формуючи відчуття невідоротної тривожності. Уживання дієслова високого стилю (церковнослов'янїзм) *грядуть* підкреслює неминучість труднощів, що готує реципієнта до негативного сценарію розвитку подій і створює психологічний тиск на аудиторію, змушуючи її очікувати найгіршого без надання якихось фактів. Фраза

"втрата морального духу серед цивільних" стимулює страх капітуляції та підсилює соціальний тиск. Згадка про *"спробу Кремля вплинути на вибори в США"* підсилює відчуття загрози.

У статті під назвою "Шахеди стануть ще смертоноснішими: вижити шансів не залишать" (Посохова, 2024) виявлено кілька маніпулятивних мовних прийомів, застосованих із метою формування емоційного сприйняття читача та підсилення драматичності ситуації. Так, автор використовує емоційно насичену лексику для створення відчуття загрози та страху: *"вижити шансів не залишать"*, *"руйнують не лише будівлі, а й внутрішні органи людей"*. Об'єктивний опис наслідків термобаричних вибухів міг би передати ті самі факти без надмірного емоційного забарвлення, а от вислови на зразок *"вижити шансів не дають"* є очевидною гіперболізацією та бездоказовим узагальненням. Таким чином, стаття містить як об'єктивні відомості, так і елементи емоційної маніпуляції, спрямовані на формування певного ставлення читача до подій.

Медіаресурс "Апостроф" також було проаналізовано на предмет маніпулятивного вмісту. У статті *"Багато хто мріє про диктатуру"* (Касьянов, 2024) Ю. Касьянов застосовує кілька маніпулятивних мовних прийомів, спрямованих на побудову чіткої дихотомії між диктатурою і демократією. Початкова фраза *"багато хто мріє про диктатуру"* навіює враження загальної підтримки авторитарної влади, підкріпленої аргументами про *"мобілізацію ресурсів"* та *"пересадження корупціонерів"*. Однак згодом автор змінює риторичку, акцентуючи увагу на *"фатальних помилках"* диктатур, і за допомогою антитези підкреслює переваги демократії. Підміна поняття "демократія" поняттям "диктатура" здійснена шляхом опису ефективності демократичного управління формує позитивний образ демократії, підсилюючи негативне ставлення до авторитаризму.

А. Коваленко в матеріалі про втечу А. Г. Дмитрука (депутата-втікача) активно звертається до риторичних прийомів перебільшення та іронії, щоби підкреслити вади роботи українських державних структур. Речення *"президент Володимир Зеленський оголосив, що збирає нараду щодо зрадників"* (Коваленко, 2024) формує враження драматичності ситуації, а також указує на

спроби влади впоратись із виниклою проблемою. Саркастичні вислови на кшталт *"деякі дописувачі в соцмережах вимагають крові"* від керівництва *Державної прикордонної служби* демонструють експліцитну емоційність та намагання сформува-ти негативне сприйняття дій урядовців. Таким чином, автор формує додатковий тиск на аудиторію, спрямовуючи її думки в бік критики влади.

Стаття *"Як Шмигалья по батькові?"* (Швець, 2024) репрезентована кількома чіткими мовними прийомами маніпуляції. У ній автор активно застосовує знецінювальні епітети й дисфемізми для створення негативного сприйняття: *"млява громадська реакція"*, *"управлінський бардак"*, *"слухняні кнопкодави"*. Такі вирази сприяють формуванню у читача негативного уявлення про стан політичної системи та ключових гравців без надання конструктивних аргументів. Риторичні прийоми відіграють важливу роль у залученні читача. Наприклад, у фразі: *"Проведіть невеликий експеримент: запитайте в оточуючих, як по батькові Дениса Шмигалья"* автор створює іронічний контекст, натякаючи на низький рівень упізнаваності та значущості прем'єр-міністра, що нібито підриває його авторитет. Така техніка не лише підсилює критичне ставлення, але й нав'язує оцінку через інтерактивний прийом.

У статті *"Зачистка електорального поля? Чому Банкова хоче позбутися Буданова і які претензії до Умерова"* (Давиденко, 2024) автор звертає увагу на можливий конфлікт між К. Будановим та Офісом Президента. Використання вислову *"зачистка електорального поля"* є показовим прикладом гіперболізації, що формує враження про навмисне усунення опонентів, із метою посилення політичного контролю. Речення *"Банкова незадоволена стабільним позитивним балансом рейтингу довіри до Буданова"* нав'язує відчуття, що дії очільника ГУР МО України спрямовані винятково на особисту вигоду без урахування інтересів держави. Окрім того, твердження *"на тлі візиту президента Володимира Зеленського до США"* додає ситуації драматизму, формуючи образ загрози, що нібито вимагає негайного вирішення.

Інша стаття у цьому медіаресурсі "План перемоги залишається, яким був" (Швець, 2024) демонструє використання прийому перекручування. Фрази на кшталт *"Зеленський з'їздив до США з'ясувати стосунки"* та *"план перемоги залишається колишнім: кров, піт та сльози"* підсилюють драматизм ситуації, що навіює враження про певний провал українських дипломатичних зусиль. Уживання зневажливого тону щодо США, як, наприклад, у вислові *"доводиться весь час смикати дядька Сема за рукав"* підсилює негативний контекст. Описуючи поїздку Президента Зеленського, автор наголошує на розбіжностях між США і Україною, удаючись до гіперболізації. Таким чином, він вибудовує образ непримиренних суперечностей між країнами, акцентуючи увагу на *"відсутності великої спільної пресконференції Байдена та Зеленського"*.

У матеріалі "Зеленський поки дав шанс Умерову та Буданову" (Давиденко, 2024) виділяємо низку маніпулятивних технік, спрямованих на формування образу нестабільності в МО України. Уживання фрази *"дали карт-бланш, перш ніж остаточно попрощатися"* створює враження тимчасовості та ненадійності позиції Р. Умерова. Вона навіює реципієнтові відчуття невизначеності через використання емоційного натиску без наведення фактів. Аналізуючи звільнення окремих заступників, автор подає інформацію про кожного з них із недовірою щодо їхньої кваліфікації та чинної ролі, що додає сенсаційності розгляду змін у структурі МО України. Протиставлення *"карт-бланш від ОП"* та *"змушений іти на наведення якогось порядку"* вказує на маніпулятивність та непослідовність у діях.

Автор статті "Сергій Фурса: Володимир Зеленський скоро зустрінеться із самим собою, зразка 2019 року" (Фурса, 2024) активно використовує **емоційно забарвлену лексику, щоби викликати у читача упереджені асоціації**. Наприклад, *"з'їдять на сніданок"* – вираз, який формує принизливий і негативний образ, натякаючи на безвольність Республіканської партії США. **Використання анафори** помітне у конструкції *"Вони куражаться. Вони святкують"*. Повтор допомагає створити образ системного і масового схвалення негативних дій, навіть якщо фактичних доказів цього немає. Така побудова

речення спирається на ритміку, що посилює емоційний ефект. У тексті зустрічаємо також **навіювання через невизначеність**: "*Чи оновиться команда Трампа кілька разів за його термін, як це було минулого разу?*". Формулювання у формі риторичного запитання створює у читача відчуття невизначеності, хоча прямих фактів автор не наводить, реалізуючи навіювання через припущення, котрі не потребують доказів. Окрім того, **підміна причиново-наслідкових зв'язків** виявляється у твердженні: "*Війна йде, бо на ній заробляють*". Автор подає спрощену й суб'єктивну інтерпретацію складного явища, що дозволяє сконцентрувати увагу реципієнта на вигідній для тексту версії. Таким чином, текст маніпулює за допомогою емоційно забарвленої лексики, повторів, навіювання через невизначеність і підміни причиново-наслідкових зв'язків, спрямовуючи читача до задалегідь визначених оцінок.

Дискусія і висновки

Дослідження демонструє, що медіаресурси систематично використовують елементи маніпулятивної риторики, особливо у періоди соціальних або політичних криз. Наприклад, застосування дисфемізмів, як-от "*управлінський бардак*" або "*вторгнення орд російських варварів*", створює сильний емоційний резонанс у читачів, спрямовуючи їхню увагу на негативні аспекти подій, тоді як можна було використати емоційно нейтральні вирази. Проте боротьба за увагу аудиторії серед обраних медіа часто призводить до надуживання засобами маніпуляції. Використання евфемізмів також сприяє маніпулятивному спотворенню фактів, як у випадках, коли складні політичні реалії подають у більш прийнятному світлі для певних аудиторій. Аналіз показує, що подібна практика є не лише поширеною, а й дуже ефективною у формуванні суспільних настроїв. Особливо це стосується текстів, де маніпуляція ґрунтується на статистичних відомостях, поданих без належного контексту. Наприклад, посилення на збільшення кількості розлучень після війни викликає занепокоєння, навіть якщо немає прямих доказів причиново-наслідкового зв'язку або вони не витлумачені належним чином (не вказані дослідження й статистичні відомості, які підтверджують це припущення).

Водночас важливо зазначити, що в умовах російсько-української війни журналісти часто опиняються в ситуації, коли об'єктивний опис подій без використання емоційно забарвленої лексики є неможливим. Суспільна потреба у швидкому доступі до інформації про бойові дії, політичні процеси та гуманітарні виклики вимагає від медіаресурсів використання мовних засобів, здатних відобразити всю глибину проблеми. У таких випадках дисфемізми стають не лише способом підсилення драматизму, але й необхідним інструментом для передавання серйозності ситуації. Наприклад, вислови, що описують терористичну діяльність або атаки на цивільні об'єкти, допомагають аудиторії зрозуміти масштаби трагедії. Ці обставини ставлять перед журналістами питання балансу між етичністю та необхідністю об'єктивно висвітлювати події. Із одного боку, медіа мають уникати штучного нагнітання страху, а з іншого – об'єктивно транслювати новини. Сучасна російсько-українська війна стала не лише військовим, а й інформаційним викликом, коли лексичні засоби відіграють ключову роль у боротьбі за правду. Усвідомлення цього дозволяє поглибити аналіз медійних текстів і виявити межі між мовною маніпуляцією та об'єктивним відображенням подій.

Отже, у перебігу дослідження виявлено, що маніпулятивний уміст становить вагомую частину текстів у медіаресурсах "Obozrevatel", "Знай.UA" та "Апостроф". Зокрема, з 95 проаналізованих статей "Obozrevatel" 33 (34,74 %) мали маніпулятивний характер, що свідчить про значне використання впливових мовних засобів. У ресурсі "Знай.UA" зі 120 статей 40 включали елементи маніпуляції (33,33 %), зокрема апеляцію до страху та узагальнення. Із 35 статей, опублікованих на вебсайті "Апостроф", 14 (40 %) містили маніпулятивні прийоми, що підкреслює характерні риторичні прийоми, які створюють враження нестабільності й викликають тривогу в реципієнтів. Основними маніпулятивними прийомами, використаними в досліджених ресурсах, є апеляція до страху, узагальнення без емпіричної бази, риторичне перебільшення, створення безальтернативних сценаріїв, гіперболізація та іронія. У кожному медіаресурсі автори статей також застосовували емоційно за-

барвлені лексеми, дисфемізми, що викликають негативні психологічні реакції в аудиторії та підвищують рівень тривоги, особливо в умовах війни. Аналіз свідчить про важливість звернення до психолінгвістичних аспектів. Адже вплив таких мовних засобів на свідомість аудиторії може істотно змінити їхні реакції на будь-яку нову інформацію на інших медіаресурсах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

Давиденко, Є. (2024, вересень 24). Зачистка електорального поля? Чому Банкова хоче позбутися Буданова і які претензії до Умерова. *Апостроф*. <https://apostrophe.ua/ua/article/politics/2024-09-24/zachistka-elektoralnogo-polya-pochemu-bankovaya-hochet-izbavitsya-ot-budanova-i-kakie-pretenzii-k-umerovu/59404>

Давиденко, Є. (2024, жовтень 3). Зеленський поки дав шанс Умерову та Буданову: Що відбувається у МОУ. *Апостроф*. <https://apostrophe.ua/ua/article/politics/government/2024-10-03/zelenskiy-poka-dal-shans-umerovu-i-budanovu-hto-proishodit-v-mou/59486>

Детектор медіа. (2024, квітень 22). Кількість українців з високим індексом медіаграмотності знизилася за другий рік війни. *Детектор медіа*. <https://ms.detektor.media/proekti-go-detektor-media/post/34730/2024-04-22-kilkist-ukraintsiv-z-vysokym-indeksom-mediagramotnosti-znyzylasya-za-drugyy-rik-viyny-doslidzhennya-detektora-media>

Єрмоленко, А. (2024, вересень 9). Обстріли, підтримка, зневіра: Грядуть дуже важкі місяці. *Знай.UA*. <https://zk.znaj.ua/493156-obstrili-pidtrimka-znevira-gryadut-duzhe-vazhki-misyaci>

Журавель, А. (2024, вересень 3). Україна може зазнати важких втрат: Доля міста висить на волосині. *Знай.UA*. <https://war.znaj.ua/492759-ukrajina-mozhe-zaznati-vazhkih-vtrat-dolya-mista-visit-na-volosini>

Інститут масової інформації. (2022). Українські медіа та війна: Підсумки моніторингів ІМІ 2022 року. *ІМІ*. <https://imi.org.ua/monitorings/ukrayinski-media-ta-vijna-pidsumky-monitoryngiv-imi-2022-roku-i49921>

Каспрук, В. (2024, листопад 11). Війна з Україною – перший крок Путіна. Європа мусить визначити, чи будуть наступні кроки. *Obozrevatel*. <https://www.obozrevatel.com/ukr/politics-news/vijna-z-ukrainoyu-pershij-krok-putina-evropa-musit-viznachiti-chi-budut-nastupni-kroki.htm>

Касьянов, Ю. (2024, червень 19). Багато хто мріє про диктатуру. *Апостроф*. <https://apostrophe.ua/ua/article/politics/2024-06-19/mnogie-mechtayut-o-diktature/58594>

Кірш, О. (2024, жовтень 3). Вирішиться дуже швидко: НАТО в обмін на території або без НАТО, але із зброєю, що їх поверне. *Obozrevatel*. <https://www.obozrevatel.com/ukr/politics-news/virishitsya-duzhe-shvidko-nato-v-obmin-na-teritorii-abo-bez-nato-ale-iz-zbroeyu-scho-ih-poverne.htm>

Княжицький, М. (2024, вересень 11). Потрібна державна політика вирішення демографічної кризи, Міністерство повернення українців – лише один з інструментів. *Obozrevatel*. <https://www.obozrevatel.com/ukr/politics-news/potribna-derzhavna-politika-virishennya-demografichnoi-krizi-ministerstvo-povernennya-ukraintsiv-lishe-odin-z-instrumentiv.htm>

Коваленко, А. (2024, серпень 26). Втеча Дмитрука: Як так сталося і хто винний. *Апостроф*. <https://apostrophe.ua/ua/article/politics/2024-08-26/begstvo-dmitruka-kak-tak-proizoshlo-i-kto-vinovat/59163>

Лукавенко, К. (2024, вересень 4). Україну накриє хвиля розлучень: Психологи пророкують масову травму. *Знай.UA*. <https://breaking.znaj.ua/492770-ukrajinu-nakriye-hvilya-rozluchen-psiologi-prorokuyut-masovu-travmu>

Лукавенко, К. (2024, жовтень 1). Почнуть мобілізувати з 1 жовтня: Кого чекає повістка та ВЛК. *Знай.UA*. <https://zk.znaj.ua/494832-pochnut-mobilizuvati-z-1-zhovtnya-kogo-chekaye-povistka-ta-vlk>

Посохова, Ю. (2024, жовтень 31). Шахеди стануть ще смертоноснішими: Вжити шансів не залишать. *Знай.UA*. <https://war.znaj.ua/497340-shahedi-stanut-shche-smertonosnishimi-vizhiti-shansiv-ne-zalishat>

Путімцева, Т. (2024, серпень 28). Повернення українців з-за кордону та принцип «воюю або працюю»: Шмигаль розповів, що бюджету не вистачає грошей. *Знай.UA*. <https://aktualno.znaj.ua/492365-povernennya-ukrajinciv-z-za-kordonu-ta-princip-voyuy-abo-pracyuy-shmigal-rozpoviv-shcho-byudzhetu-ne-vistachaye-groshey>

Садовець, О. В. (2018). Дисфемізми та евфемізми як лексичні засоби англomовних періодичних видань. *Актуальні проблеми філології та перекладознавства*, 14, 1–7. <https://elar.khmnu.edu.ua/items/173e9174-4cea-4595-9825-0be8ffdef5b6>

Сохар, О. (2024, вересень 11). Блінкен та Леммі привезли до Києва «далекобійний компроміс»: Що треба знати про «прагматичний мирний план». *Obozrevatel*. <https://www.obozrevatel.com/ukr/politics-news/blinken-ta-lemmi-privezli-do-kieva-dalekobijnij-kompromis-scho-treba-znati-pro-pragmatichnij-mirnij-plan.htm>

Фурса, С. (2024, листопад 10). Сергій Фурса: Володимир Зеленський скоро зустрінеться із самим собою, зразка 2019 року. *Апостроф*. <https://apostrophe.ua/ua/article/politics/2024-11-10/sergey-fursa-vladimir-zelenskiy-skoro-vstretitsya-s-samim-soboy-obraztsa-2019-goda/59907>

Швець, Л. (2024, вересень 9). Як Шмигалья по батькові? *Апостроф*. <https://apostrophe.ua/ua/article/politics/2024-09-09/kak-shmyigalya-po-otchestvu/59263>

Швець, Л. (2024, жовтень 2). План перемоги залишається, яким був. *Апостроф*. <https://apostrophe.ua/ua/article/politics/foreign-policy/2024-10-02/plan-pobedyi-ostaetsya-prejniy/59469>

Шевчук, М. (2024, листопад 15). Трамп випадково показав своє справжнє ставлення до Путіна: Одна стара деталь розкрила правду. *Obozrevatel*. <https://www.obozrevatel.com/ukr/politics-news/tramp-vipadkovo-pokazav-svoe-spravzhne-stavlennya-do-putina-odna-stara-detal-rozkrila-pravdu.htm>

Kaplan, G., Moll, B., & Violante, G. L. (2018). Monetary policy according to HANK. *American Economic Review*, 108(3), 697–743. <https://benjaminmoll.com/wp-content/uploads/2019/07/HANK.pdf>

REFERENCES

Davydenko, Ye. (2024, October 3). Zelensky has given Umerov and Budanov a chance: What is happening in the Ministry of Defense? *Apostrof* [in Ukrainian]. <https://apostrophe.ua/ua/article/politics/government/2024-10-03/zelenskiy-poka-dal-shans-umerovu-i-budanovu-chto-proishodit-v-mou/59486>

Davydenko, Ye. (2024, September 24). Electoral field cleaning? Why the Office of the President wants to remove Budanov and what are the claims against Umerov. *Apostrof* [in Ukrainian]. <https://apostrophe.ua/ua/article/politics/2024-09-24/zachistka-elektoralnogo-polya-pochemu-bankovaya-hochet-izbavitsya-ot-budanova-i-kakie-pretenzii-k-umerovu/59404>

Detector Media. (2024, April 22). The number of Ukrainians with high media literacy indices decreased in the second year of war. *Detector Media* [in Ukrainian]. <https://ms.detector.media/proekti-go-detektor-media/post/34730/2024-04-22-kilkist-ukraintiv-z-vysokym-indeksom-mediagramotnosti-znyzylasya-za-drugyy-rik-viyny-doslidzhennya-detektora-media/>

Ermolenko, A. (2024, September 9). Shelling, support, disillusionment: Very difficult months are ahead. *Znai.UA* [in Ukrainian]. <https://zk.znaj.ua/493156-obstrili-pidtrimka-znevira-gryadut-duzhe-vazhki-misyaci>

Institute of Mass Information. (2022). Ukrainian media and war: Monitoring results of IMI in 2022. *IMI* [in Ukrainian]. <https://imi.org.ua/monitorings/ukrayinski-media-ta-vijna-pidsumky-monitoryngiv-imi-2022-roku-i49921>

Kaplan, G., Moll, B., & Violante, G. L. (2018). Monetary policy according to HANK. *American Economic Review*, 108(3), 697–743. <https://benjaminmoll.com/wp-content/uploads/2019/07/HANK.pdf>

Kaspruk, V. (2024, November 11). The war with Ukraine is Putin's first step. Europe must decide whether there will be further steps. *Obozrevatel* [in Ukrainian]. <https://www.obozrevatel.com/ukr/politics-news/vijna-z-ukrainoyu-pershij-krok-putina-evropa-musit-viznachiti-chi-budut-nastupni-kroki.htm>

Kasyanov, Yu. (2024, June 19). Many dream of dictatorship. *Apostrof* [in Ukrainian]. <https://apostrophe.ua/ua/article/politics/2024-06-19/mnogie-mechtayut-o-diktature/58594>

Kirsh, O. (2024, October 3). It will be decided very quickly: NATO in exchange for territories or without NATO, but with weapons that will return them. *Obozrevatel* [in Ukrainian]. <https://www.obozrevatel.com/ukr/politics-news/virishitsya-duzhe-shvidko-nato-v-obmin-na-teritorii-abo-bez-nato-ale-iz-zbroeyu-scho-ih-poverne.htm>

Kniazhytskyi, M. (2024, September 11). A state policy is needed to solve the demographic crisis: The Ministry of Ukrainian Returnees is just one tool. *Obozrevatel* [in Ukrainian]. <https://www.obozrevatel.com/ukr/politics-news/potribna-derzhavna-politika-virishennya-demografichnoi-krizi-ministerstvo-povernennya-ukraintsiv-lishe-odin-z-instrumentiv.htm>

Kovalenko, A. (2024, August 26). The escape of Dmytruk: How it happened and who is to blame. *Apostrof* [in Ukrainian]. <https://apostrophe.ua/ua/article/politics/2024-08-26/begstvo-dmitruka-kak-tak-proizoshlo-i-kto-vinovat/59163>

Lukavenko, K. (2024, October 1). Mobilization will start on October 1: Who will receive summonses and undergo medical commissions. *Znai.UA* [in Ukrainian]. <https://zk.znaj.ua/494832-pochnut-mobilizuvati-z-1-zhovtnya-kogo-chekaye-povistka-ta-vlk>

Lukavenko, K. (2024, September 4). Ukraine will face a wave of divorces: Psychologists predict mass trauma. *Znai.UA* [in Ukrainian]. <https://breaking.znaj.ua/492770-ukrajinu-nakriye-hvilya-rozluchen-psihologi-prorokuyut-masovu-travmu>

Posokhova, Yu. (2024, October 31). Shahed drones will become even more deadly: No chances of survival. *Znai.UA* [in Ukrainian]. <https://war.znaj.ua/497340-shahedi-stanut-shche-smertonosnishimi-vizhiti-shansiv-ne-zalishat>

Putimtseva, T. (2024, August 28). Return of Ukrainians from abroad and the principle "fight or work": Shmyhal says there is not enough money in the budget. *Znai.UA* [in Ukrainian]. <https://aktualno.znaj.ua/492365-povernennya-ukrajinciv-z-za-kordonu-ta-princip-voyuy-abo-pracyuy-shmigal-rozpoviv-shcho-byudzhetu-ne-vistachaye-groshey>

Sadovets, O. V. (2018). Dysphemisms and euphemisms as lexical tools of English-language periodicals. *Current Problems of Philology and Translation Studies*, 14, 1–7 [in Ukrainian]. <https://elar.khmnmu.edu.ua/items/173e9174-4cea-4595-9825-0be8ffdef5b6>

Shevchuk, M. (2024, November 15). Trump accidentally revealed his true attitude towards Putin: An old detail exposed the truth. *Obozrevatel* [in Ukrainian]. <https://www.obozrevatel.com/ukr/politics-news/tramp-vipadkovo-pokazav-svoe-spravzhne-stavlennya-do-putina-odna-stara-detel-rozkrila-pravdu.htm>

Shvets, L. (2024, October 2). The victory plan remains as it was. *Apostrof* [in Ukrainian]. <https://apostrophe.ua/ua/article/politics/foreign-policy/2024-10-02/plan-pobedyi-ostaetsya-prejniy/59469>

Shvets, L. (2024, September 9). How is Shmyhal's patronymic? *Apostrof* [in Ukrainian]. <https://apostrophe.ua/ua/article/politics/2024-09-09/kak-shmyigalya-po-otchestvu/59263>

Sokhar, O. (2024, September 11). Blinken and Lemmy brought a "long-range compromise" to Kyiv: What to know about the "pragmatic peace plan." *Obozrevatel* [in Ukrainian]. <https://www.obozrevatel.com/ukr/politics-news/blinken-ta-lemmy-privezli-do-kieva-dalekobijnij-kompromis-scho-treba-znati-pro-pragmatichnij-mirnij-plan.htm>

Yermolenko, A. (2024, September 9). Shelling, support, disillusionment: Very difficult months are ahead. *Znai.UA* [in Ukrainian]. <https://zk.znaj.ua/493156-obstrili-pidtrimka-znevira-gryadut-duzhe-vazhki-misyaci>

Zhuravel, A. (2024, September 3). Ukraine may face heavy losses: The fate of a city hangs by a thread. *Znai.UA* [in Ukrainian]. <https://war.znaj.ua/492759-ukrajina-mozhe-zaznati-vazhkih-vtrat-dolya-mista-visit-na-volosini>

Отримано редакцією журналу / Received: 03.12.24

Прорецензовано / Revised: 19.12.24

Схвалено до друку / Accepted: 20.12.24

Taras HOLOTA, PhD student

ORCID ID: 0009-0009-4767-0937

e-mail: targolus@gmail.com

Taras Shevchenko National University of Kyiv,
Kyiv, Ukraine

LINGUISTIC MEANS OF MANIPULATIVE RHETORIC IN THE TEXTS OF UKRAINIAN-LANGUAGE MEDIA RESOURCES

Background. *The study of linguistic means of manipulation in modern media resources is particularly significant within the context of the information war and global digitalization. The contemporary media landscape is characterized by its dual role, encompassing both informational and persuasive functions. While fully objective and emotionally neutral coverage of events is often unattainable during a full-scale war, efforts should still be made to minimize evaluative judgments*

and avoid words with negative connotations. Ukrainian media outlets are competing for audience leadership, increasingly resorting to manipulative headlines, providing ample material for a linguistic investigation into the mechanisms of influence.

Methods. A linguistic analysis method was employed to identify manipulative techniques and assess their impact on audiences. This method involved the examination of 250 articles from three popular media platforms: Obozrevatel (95 articles, 23,750 word uses), Znai.UA (120 articles, 34,200 word uses), and Apostrof (35 articles, 26,250 word uses).

Results. Analysis revealed that 34.74 % of materials in Obozrevatel, 33.33 % of articles in Znai.UA, and 40 % of the content in Apostrof contained elements of manipulation. The study identified key manipulative linguistic tools actively employed in modern electronic media to influence audience perception. These include metaphorization, hyperbolization, and the use of emotionally charged lexemes and dysphemisms. Non-linguistic means, such as factual distortions, appeals to authority, and excessive reliance on statistical data, were also documented. Special attention was paid to emotionally colored vocabulary, which amplifies audience anxiety and shapes public perception of significant events.

Conclusions. The findings of this study can be applied to enhance media literacy and strengthen information security in Ukrainian society. Understanding manipulative techniques enables the development and refining of educational programs that foster critical thinking and media content analysis skills, which are particularly relevant during wartime.

Keywords: linguistic manipulation in media texts, linguistic tools of manipulation, rhetorical devices in mass media.

Автор заявляє про неаявність конфлікту інтересів. Спонсори не брали участі в розробленні дослідження; у зборі, аналізі чи інтерпретації даних; у написанні рукопису; в рішенні про публікацію результатів.

The author declares no conflicts of interest. The funders had no role in the design of the study; in the collection, analyses, or interpretation of data; in the writing of the manuscript; or in the decision to publish the results.